

Васильєва С.А.
науковий співробітник
лабораторії дошкільного виховання
Інституту проблем виховання
НАПН України
vasilievasa@i.ua

Діахронічний метод як засіб обґрунтування періодизації розвитку
дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України
(друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Означено вибір методу періодизації (діахронічного методу) для обґрунтування періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України у період другої половини ХХ ст. початку ХХІ ст. На прикладі змістового наповнення одного із критеріїв (законодавчого) підтверджено його адекватність, ефективність та максимальну відповідність вирішуваним завданням зокрема, на основі історичних та історіографічних джерел, визначено наповнення історичного часу нашого дослідження, що дозволило здійснити хронологічну локалізацію процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів.

Ключові слова: метод періодизації, критерій, історіографічне поняття «час», періодизація

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Питання сучасного вдосконалення та розширення мережі дошкільних навчальних закладів різних типів та форм власності є актуальним для системи освіти України, зокрема дошкільної освіти. Враховуючи сучасні вимоги до функціонування дошкільної освіти, можемо стверджувати про важливість вивчення проблеми розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів. Дане історико-педагогічне дослідження спрямовує до вибору адекватних методів його проведення саме з метою обґрунтування періодизації процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів.

Попередній аналіз досліджень і публікацій. Аналіз досліджень, присвячених вивченню розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України (Л. Артемова, З. Борисова, Л. Голиш, М. Бистра, В. Золотоверх, З. Негачевська, Н. Манжелій, Т. Поніманська, Л. Пісоцька, І. Руснак, М. Соловей, Т. Степанова, О. Таранченко, Д. Федоренко) доводить, що з метою обґрунтування періодизацій в історії розвитку освіти в Україні у більшості випадків визначено такі методи історико-педагогічного дослідження: історико-структурний, конструктивно-генетичний, порівняльно-зіставний та бібліографічний, хронологічний, термінологічний, контент-аналіз, метод історичної реконструкції, періодизації (діахронний метод), порівняльно-історичний та інші. Зокрема у дослідженні С. Дітковської використано метод періодизації для визначення етапів розвитку відомчих дошкільних закладів Донбасу, виявлення напрямків їх роботи в досліджуваній період [1, с. 4-5].

Однак, періодизація дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України, як наукова проблема, не була об'єктом спеціального вивчення вище вказаних авторів історико-педагогічних та історичних досліджень.

У пропонованій статті ми поставили за мету означити вибір методу періодизації (діахронічного методу) для обґрунтування періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України у період другої половини ХХ ст. початку ХХІ ст. та на прикладі змістового наповнення одного із критеріїв (законодавчого) та підтвердити його адекватність, ефективність та максимальну відповідність вирішуваним завданням.

Важливим для нашого дослідження є визнання О. Аніщенко адекватних меті і завданням наукового пошуку методів історико-педагогічного дослідження, зокрема методу періодизації (діахронного методу), який сприяє розкриттю якісних змін у ході розвитку подій та явищ, що вивчаються, їх форми і змісту на певних етапах історичного розвитку.

Цей метод дослідження спрямовує науковців до певних критеріїв періодизації основної ідеї праці. Даний метод допомагає не лише виявити певні кількісні та якісні зміни педагогічних явищ, а також пояснити причини їх перетворень [2, с. 22].

Можливість використання міждисциплінарних (міжнаукових) методів до історико-педагогічного дослідження зумовила наше звернення до методології історії як концептуальної складової дослідження наукової дисципліни історії України з метою виявлення чітких правил застосування методу періодизації (діахронного методу) [3, с. 37; 4, с. 13].

Водночас, одним із важливих питань дослідження є обґрунтування періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів, оскільки наше дослідження охоплює досить тривалий період часу. Період другої половини ХХ ст. початку ХХІ ст. наповнений подіями та явищами, зміст яких відображено у архівних та сучасних державних документах та педагогічній пресі. Відповідно до встановлених критеріїв нами розглянуто історичні та історіографічні факти, які склали змістове наповнення історичного часу нашого дослідження.

Методологія історії використовує традиційні спеціально-історичні методи дослідження. Діахронічний метод характерний для структурно-діахронічного дослідження як виду дослідницької діяльності, метою якого є виявлення особливостей побудови у часі різноманітних за природою процесів. Термін “діахронія” – різночасовість за Ф. де Сосером, характеризує послідовність розвитку історичних явищ у деякій області дійсності [5, с. 182]. Термінологічний аналіз визначає поняття діахронний та діахронічний як похідні прикметники від терміну «діахронія». Враховуючи знання про структурно-діахронічне дослідження та характеристики терміну «діахронія», нами використано діахронічний метод з метою виявлення побудови процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у часі (особливість у послідовності).

Історіографічне поняття “час” існує у двох видах: фізичний “рахівний” час, яке використовують у хронології та історичний час. Історичний час є змістовним, наповненим подіями та залежить від характеристик цих подій, а визначений часовий відрізок і процес, пов’язаний з ним уявляють собою нерозривне ціле. Конкретність історичного часу безпосередньо виявляється у чіткій хронологічній локалізації процесів, які вивчаємо [5, с. 132-133]. Обрані нами хронологічні межі історико-педагогічного дослідження визначають рахівний час – друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст. Існування історичного часу – чіткої хронологічної локалізації процесу розвитку ДНЗ різних типів, знаходимо у змістовому наповненні хронологічних меж (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Змістове наповнення вказаних вище хронологічних меж, а відповідно історичного часу нашого дослідження, підтверджено існуванням фактів історичних джерел (архівних державних документів, матеріалів педагогічної преси) та історіографічних фактів (наукових історико-педагогічних досліджень у галузі дошкільної та загальної педагогіки, спеціальної педагогіки, історії України). Отже, маємо за мету поділити історичний час шляхом чіткої хронологічної локалізації процесу, який вивчаємо. Хронологічну локалізацію процесу який вивчаємо, розуміємо як оточення даного процесу часовими межами. Виходячи із вище сказаного, процес здійснення історико-педагогічної періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України розуміємо як конкретний розподіл історичного часу на часові межі – періоди, визначений шляхом чіткої хронологічної локалізації процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів.

Період розглядаємо як проміжок історичного часу, упродовж якого проходить розвиток дошкільних навчальних закладів різних типів, пов’язаний з соціальним розвитком нашого суспільства та України. Критерій періодизації – міра для оцінки історико-педагогічного фактора, який є рушійною силою процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у визначений період дослідження.

Розглянемо на прикладі змістового наповнення одного із критеріїв (законодавчого) процес розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України при використанні діахронічного методу (методу періодизації).

Аналіз історичних фактів дозволяє зробити висновок, що починаючи з 1950 року до типів закладів для дітей раннього та дошкільного віку попереднього етапу 1943-1949рр. їх розвитку приєдналися та отримали законодавче забезпечення стаціонарні дитячі ясла та дитячі садки, дитячі будинки (1950); дошкільні заклади для дітей з розладами слуху (з окремими групами для глухонімих, оглухлих і туговухих дітей), для дітей з розладами зору (з окремими групами для сліпих і для слабозорих) (1950); для дітей раннього віку – групи у яслах та окремі ясла для дітей з дефектами слуху та мови (1952), дитячі будинки санаторного типу для дітей із туберкульозною інтоксикацією (1953), що сприяло розвитку дошкільних закладів основних типів та переходу «групової» диференціації у диференціацію дошкільних закладів за фізичним дефектом дітей. Рішення з 1952 року про організацію груп у яслах та окремих ясел для дітей раннього віку з дефектами слуху та мови сприяло продовженню “групової” диференціації у дитячих яслах та диференціації закладів для дітей раннього віку на різні типи [6].

У зв'язку із значним зменшенням спеціального контингенту вихованців дитячих будинків в Українській РСР та недоцільністю утримання наявної кількості спеціальних дитячих будинків були реорганізовані спеціальні дитячі будинки у дитячі будинки загального типу, що спричинило трансформаційні процеси у розвитку дитячих будинків різних типів. Рішення про трансформацію дитячих будинків у школи-інтернати прийнято у 1958 році. Відомості про контингенти дитячих будинків УРСР та зведені данні річних звітів дитячих будинків УРСР дозволяють прослідкувати процес реорганізації дошкільних дитячих будинків у школи-інтернати за віковою ознакою вихованців та стверджують про трансформаційні процеси у розвитку дитячих будинків різних типів.

Створенню типу дошкільного закладу – ясла-дитячий садок сприяла постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР з питань народної освіти (1956), у якій вказано, що у разі необхідності Міністерства та відомства можуть об'єднувати або реорганізовувати по згоді з виконкомом місцевих Рад депутатів трудящих та профспілковими органами дитячі ясла та садки у єдині заклади для дітей дошкільного віку. Законом “Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР” (1958), постановою “О мероприятиях, связанных с исполнением закона Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР” (1959) проголошено ясла-дитячий садок одним із нових типів дошкільних закладів та встановлено його існування Положенням про об'єднану дошкільну дитячу установу (ясла-садок) (1960). Даний документ наголошує на відкритті, у разі потреби, таких типів ясел-садків: для дітей з фізичними вадами (глухонімих, сліпих та інших; діти з ураженням Центральної нервової системи до дошкільних закладів загального типу не приймаються), ясел-садків санаторного типу для дітей з туберкульозною інтоксикацією, що дозволяє стверджувати про перетворення основних типів дитячих ясел і дитячих садків у інший основний тип “ясла-садок”. Таке перетворення продовжує трансформацію у основних типах дошкільних закладів та диференціацію за класами захворювань у дітей.

Організаційні засади функціонування і розвитку дошкільних закладів різних типів (контингент дітей із врахуванням їх віку, комплектація дошкільних навчальних закладів, тривалість перебування та кількість дітей, наповнення груп, їх режим роботи) визначено законодавчими документами Міністерства освіти УРСР та Міністерства охорони здоров'я УРСР (у законах, постановах, положеннях та санітарних правилах, окремих листах та вказівках) та розкрито у історіографічних джерелах.

Отже, на основі діахронічного методу, нормативно-правового (законодавчого) критерію, аналізу історіографічних джерел, зокрема нормативно-правових документів в СРСР та Українській РСР, нами

обмежено процес розвитку дошкільних закладів різних типів та визначено у історичному часі 1950-1959рр. як один із етапів розвитку дошкільних закладів різних типів.

Постанова Ради Міністрів СРСР “О мероприятиях по дальнейшему снижению заболеваемости туберкулезом” (1960) сприяє диференціації санаторних дошкільних закладів на дошкільні заклади для дітей із ранніми проявами туберкульозної інфекції та із активною формою туберкульозу, направляє дітей в санаторні дошкільні заклади для тривалого лікування, у школи-інтернати із затихаючою формою вказаної хвороби. Положення про дошкільні установи для глухонімих та туговухих дітей (1960) підтримало процеси розвитку та диференціації дошкільних закладів на основні типи: дитячі садки, дошкільні дитячі будинки для дітей-сиріт і дітей, дошкільні дитячі будинки і дитячі садки з організацією 2 відділень (глухі та туговухі діти в самостійні групи та в інтернатах для туговухих дітей), дошкільні групи або відділення при школах-інтернатах для глухих та туговухих дітей, що означило початок диференціації за групами захворювань у дітей.

Постанова “О мероприятиях по улучшению дела обучения и воспитания детей с дефектами умственного и физического развития” (1961) сприяла забезпеченню дітей з дефектами розумового розвитку (розладами мови) та фізичного розвитку яслами-садками та дитячими будинками.

Розвитку дошкільних закладів для дітей раннього та дошкільного віку у сільській місцевості як постійно діючих сприяло Положення про дитячі дошкільні заклади у колгоспах Української РСР (1963), яке визначило організаційні засади їх функціонування та забезпечило право дитини на отримання дошкільного виховання.

Подальший розвиток дошкільних закладів для дітей із психофізичними вадами – аномальних дітей спричинено Положенням про спеціальні дошкільні заклади для косооких дітей, які є лікувально-виховними закладами і організуються як самостійні заклади інтернатного типу, а в 1972 році введенням у дію номенклатури дошкільних закладів для аномальних дітей

системи Міністерства освіти СРСР: дошкільні заклади та групи для дітей з порушеннями слуху, з порушеннями мови (при збереженні слуху), з порушенням зору, для дітей з порушення інтелекту, з порушенням опорно-рухового апарату. Типові положення про дошкільні заклади та групи для дітей з порушенням мови, для дітей з порушенням зору, для розумово відсталих дітей (для дітей з порушенням інтелекту), визначають основні типи дошкільних закладів: дитячі ясла, дитячі садки, дитячі будинки; дошкільні групи при дошкільних закладах загального типу, при школах-інтернатах різних типів та диференціюють їх за конкретним дефектом дитини. Практику впровадження даної номенклатури підтверджено історичними фактами [6].

Водночас історичні факти дозволяють установити, що організаційні засади функціонування дошкільних закладів різних типів у історичному часі нашого дослідження (контингент дітей із врахуванням їх віку, комплектація дошкільних навчальних закладів, тривалість перебування та кількість дітей, наповнення груп, їх режим роботи) мали місце в законодавчому полі Української РСР та розкривали особливості функціонування таких закладів.

Отже, рушійною силою розвитку, трансформації та диференціації, ‘групової’ диференціації дошкільних закладів різних типів продовжували бути законодавчі документи уряду СРСР та уряду УРСР. Вважаємо що, на основі нормативно-правового критерію, протягом 1960-1972рр. ХХ століття, відбувались значні зміни у типології дошкільних закладів, що у свою чергу дозволяє обмежити (локалізувати) процес розвитку дошкільних закладів різних типів та виокремити у історичному часі 1960-1972рр. як наступний етап розвитку дошкільних закладів різних типів.

Історіографічні джерела дозволяють охарактеризувати історичний час 1972-1985рр. як час якісних змін у дошкільних закладах різних типів. Введення у 1985 році Положення про дитячий дошкільний заклад сприяло трансформації дошкільних закладів та утворенню дитячих дошкільних закладів, які розподіляємо на основні типи: дитячі ясла-садки, дитячі ясла,

дитячі садки та означило дитячі дошкільні заклади спеціального та іншого призначення, а також виокремило спеціалізовані групи в дитячих дошкільних закладах загального призначення, продовжило процес «групової» диференціації у дитячих дошкільних закладах різних типів.

Саме у 1972-1985рр. відбувається диференціація дошкільних закладів та груп з причини науково обґрунтованої ранньої корекції дефекту у дітей, яка попереджує виникнення вторинних та наступних дефектів розвитку. Спеціально організовані дошкільні заклади визначені основним засобом корекції та компенсації їх розвитку. Утворені дошкільні заклади нових типів отримують законодавчо установлені організаційні засади їхнього функціонування у яких чітко прописані: контингент дітей із врахуванням їх віку, механізми комплектації дитячих дошкільних закладів, тривалість перебування та загальна кількість дітей у них, наповнення груп, їх режим роботи, що дозволяє забезпечити навчання, виховання та розвиток дітей раннього та дошкільного віку із урахуванням їх психічних та фізичних особливостей; та законодавче забезпечення права дитини на отримання дошкільного виховання у дитячих дошкільних закладах різних типів.

Відповідно, аналіз історіографічних джерел за нормативно-правовим (законодавчим) критерієм дозволяє обмежити розвиток дошкільних закладів різних типів та виокремити у історичному часі 1972-1985рр. як наступний етап у розвитку дошкільних закладів різних типів у радянський період в УРСР.

У 1986 році малокомплектні школи та дитячі садки сільської місцевості об'єднано у новий тип для дітей дошкільного віку – “школи-дитячі садки”, які забезпечували не тільки наступність у вихованні та навчанні дітей дошкільного та шкільного віку, а й надавали дітям окремих малих сіл можливість отримувати дошкільне виховання, що дає право стверджувати про трансформацію основного типу – дитячого садку у новий тип “школа-дитячий садок”.

Із проголошенням незалежності України та побудовою нової самостійної держави гостро постало питання про докорінне реформування системи народної освіти. Одним із найважливіших пунктів національної програми дій стала Конвенція з Прав Дитини та впровадження її положень в Україні. Конвенція з Прав Дитини набула чинності 02.09.1990 р. як юридично обов'язковий документ з прав людини, який захищає дітей та надає право на освіту. З часу свого затвердження Конвенція була ратифікована Україною у 1991 р. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ ст.”) проголосила про необхідність створення дошкільних виховних закладів різних типів і профілів з метою розвитку обдарованих дітей, а також тих, що потребують корекції здоров'я та визначила один із шляхів реформування дошкільного виховання в Україні – створення дошкільних виховних закладів нового покоління, відповідно привнесла суттєві зміни у розвиток дошкільних виховних закладів різних типів.

Наявність організаційних засад функціонування дитячих дошкільних закладів та шкіл-дитячих садків окреслено у законодавчих документах УРСР змістова складова яких наповнена не тільки настановами про відкриття нового типу закладу для дітей, але й розкриває шляхи формування контингенту дітей із врахуванням їх віку, уточнює комплектацію дитячих дошкільних закладів різних типів, тривалість перебування та загальну кількість дітей у них, наповнення груп, їх режим роботи, зокрема встановлює, що до шкіл-дитячих садків приймаються діти із дитячих дошкільних закладів та груп загального типу та наголошує на особливостях режиму перебування дітей 6-7-го років життя у них. Право дітей раннього та дошкільного віку на отримання дошкільного виховання регламентовано програмовими документами та положеннями.

Отже, впродовж 1986-1991рр. нормативно-правове забезпечення створення дошкільних закладів різних типів спрямовано на організацію шкіл-дитячих садків, що спричиняє динаміку трансформації у розвитку дошкільних закладів та впливає на зміни у їх типології. Локалізація процесу

розвитку дошкільних закладів різних типів дозволяє визначити історичний час 1986-1991рр. як останній етап у розвитку дошкільних закладів різних типів у радянський період в УРСР.

З 1991 року протягом 3-х років відбувався розвиток дошкільних виховних закладів різних типів системи освіти України. У такому процесі типи дошкільних виховних закладів розподілялись на дитячі ясла, дитячі ясла-садки, школи-дитячі садки, сімейні, прогулянкові та дошкільні заклади і групи спеціального призначення (профілю) для дітей з відхиленнями в розумовому або фізичному розвитку (1991). У 1992 році додалися дошкільні заклади компенсуючі (для дітей, які потребують корекції фізичного і психічного розвитку) та комбіновані (загального типу із компенсуючи ми або сімейними групами) дитячі садки інтернатного типу: дитячі будинки, школи-садки та інші. Положення про дошкільний виховний заклад України (1993) встановило та спричинило зміни у типології дошкільних виховних закладів до 2001 року та визнало: дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки, як такі які можуть діяти у комплексі з іншими закладами освіти (школи-дитячі садки). У разі потреби створювались такі типи дошкільних виховних закладів: загального розвитку, комбіновані, сімейні, прогулянкові та інші. Означені вище документи розкривають особливості створення дошкільних виховних закладів (організаційні засади їх функціонування), зокрема, використання різних форм власності під час створення дошкільних виховних закладів різних типів. Варто наголосити на законодавчому ствердженні існування дошкільних виховних закладів загального типу що розподілялись за спеціалізацією: фізичною, художньо-естетичною, музичною, вивченням іноземних мов, які задовольняли потреби батьків щодо інтелектуального розвитку дітей та відповідно вносило зміни до типології ДВЗ загального типу.

Міжвідомча Інструкція про організацію роботи та комплектацію дошкільних виховних закладів компенсуючого типу (1994) забезпечує дітей, які мають вади у фізичному та розумовому розвитку чи ослаблене здоров'я

внаслідок соматичного захворювання, дошкільними виховними закладами різних типів. Даний документ утверджує “групову” диференціацію за класами захворювань у дітей, зокрема санаторні дошкільні заклади та санаторні групи у такому порядку: для дітей з хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання, із захворюваннями серцево-судинної системи, із хворобами органів травлення; із хворобами ендокринної системи, що спричиняє зміни у типології дошкільних виховних закладів.

Уряд України приймає низку офіційних документів щодо розвитку системи дошкільної освіти: Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI ст.”) 1993р.; Закон України “Про освіту” 1996р.; Конституція України 1996р.; Закон України “Про охорону дитинства” 2001р., які на законодавчому рівні забезпечили дітей раннього та дошкільного віку дошкільними виховними закладами різних типів та продовжили процеси їх трансформації та диференціації. Локалізація процесу розвитку дошкільних закладів різних типів, на основі діахронічного методу та аналіз історіографічних джерел за нормативно-правовим критерієм дозволяють виокремити у історичному часі 1991-2001рр. як етап у розвитку дошкільних виховних закладів різних типів незалежності України.

Закон “Про дошкільну освіту” (2001), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Положення про дошкільний навчальний заклад (2003) і досі забезпечують на законодавчому рівні право існування дошкільних навчальних закладів різних типів, діяльність яких стверджено наявністю ліцензій, виданих у встановленому законодавством України порядку. Відповідно до потреб громадян, створюються дошкільні навчальні заклади: дошкільний навчальний заклад (ясла), дошкільний навчальний заклад (ясла-садок), дошкільний навчальний заклад (дитячий садок), дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) компенсуючого типу (спеціальні та санаторні), будинок дитини, дошкільний навчальний заклад (дитячий будинок) інтернатного типу, дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) сімейного типу, дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого

типу, дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини), дитячий будинок сімейного типу, навчально-виховний комплекс “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, дошкільні групи при школах інтернатах – санаторних та спеціальних загальноосвітніх школах, дошкільні відділення, дошкільний навчальний заклад з сезонним перебуванням дітей, що дозволяє говорити про продовження процесів трансформації та диференціації у дошкільних навчальних закладах та групах, зміни у їх типології, розпочатих у радянський період в Українській РСР.

На виконання закону “Про дошкільну освіту” видано законодавчі документи, які підтримали практику створення дошкільних навчальних закладів різних типів. Положення про Центр розвитку дитини (2009) означило створення центрів розвитку дитини як однієї із форм здобуття дітьми дошкільної освіти. Лист Міністерства освіти і науки України “Про організацію роботи дошкільного навчального закладу з сезонним перебуванням дітей” відкрив можливість інтеграції дошкільних навчальних закладів до складу навчально-виховного комплексу або до складу об’єднання з іншими навчальними закладами. Проектом Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010-2016рр. спричинено зміни у дошкільних навчальних закладах, розширено їх функції та встановлено обов’язковість для відвідування дітей, особливо старшого дошкільного віку; удосконалення закладів різних типів та передбачення можливостей соціалізації дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Також створено Концепцію Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року на забезпечення захисту конституційних прав дітей дошкільного віку і державних гарантій щодо доступності та безоплатності здобуття дошкільної освіти у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах, зокрема дітей п’ятирічного віку. Дана концепція визначила процеси збереження та розширення, підтримки дошкільних навчальних закладів різних типів, зокрема закладів з інклюзивними групами; розширення дошкільних навчальних закладів, що провадять діяльність за одним чи

кількома пріоритетними напрямками (художньо-естетичний, фізкультурно-оздоровчий, музичний, гуманітарний тощо), що є актуальними для системи освіти України. Вказані вище нормативні документи вважаємо найвагомим доказом процесів трансформації та диференціації у дошкільних навчальних закладах різних типів, що визначають їх розвиток.

Питання щодо обов'язковості здобуття дітьми старшого дошкільного віку дошкільної освіти підтримано законом України "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу". Відповідно вирішено вжити заходів щодо створення умов для здобуття дітьми дошкільної освіти у сільській місцевості: відкриття дошкільних навчальних закладів у пристосованих приміщеннях, у тому числі на базі загальноосвітніх навчальних закладів та відкриття груп короткотривалого перебування; сприяння створенню дошкільних навчальних закладів-центрів розвитку дитини, дошкільних навчальних закладів сімейного типу, базових дошкільних навчальних закладів по роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Також змінам у типології дошкільних навчальних закладів сприяв проект змін до закону "Про дошкільну освіту", зокрема створенням закладів сімейного типу та корпоративних.

Отже, здійснена локалізація процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів на основі історіографічних джерел та нормативно-правового (законодавчого) критерію, дозволяє виокремити 2001-2012рр. як один із етапів розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у незалежній Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень: отже, змістове наповнення хронологічних меж нашого дослідження на прикладі одного із критеріїв (законодавчого), а відповідно історичного часу нашого дослідження, підтверджено існуванням історичних та історіографічних фактів. Діахронічний метод сприяв визначенню чіткої хронологічної локалізації процесу розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у

системі освіти України та поділу історичного часу на часові межі – етапи, що складають періодизацію їх розвитку та окреслюють періоди. Подальше дослідження спрямовано до визначення періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Список використаних джерел та літератури:

1. Дітковська С. О. Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі в кінці 50-х – початку 90-х років: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2004. – 202 арк. Бібліогр.: арк. 175-190.
2. Аніщенко О. В. Наукові дослідження з історії професійної освіти та історії педагогіки: методичні рекомендації науковцям-початківцям. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя. – 2003. – 49 с.
3. Березівська Л. Д. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія / Л. Д. Березівська // Шлях освіти. – 2010. – № 1. – С. 37-42.
4. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. – К.: «А.П.Н.», 2002. – 224 с.
5. Методология истории: Учебное пособие для студентов вузов / Гуманитар.-экономич. негос. ин-т. Респ. Беларусь; Белорус. Ветвь Ассоц. «История и компьютер»; А. Н. Нечухрин, В. Н. Сидорцов, О. М. Шутова и др. / Под ред. А. Н. Алпеева и др. – Мн.: НТООО «ТетраСистемс». – 1996. – 240 с.
6. Васильева С.А. Типологія дошкільних навчальних закладів різних типів у системі освіти України (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : довідник / упоряд. С. А. Васильева. – Одеса : ДІОЛ ПРИНТ, 2014. – 81 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ditkovs`ka S.O. Rozvytok vidomchych doshkilnih zakladiv u Donbasi v kintsi 50 –h – pochatku 90-h rokiv: Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 Luhanskyj natsionalnij pedagogichnij universitet im. Tarasa Shevchenka. – Luhansk, 2004. – 202 ark. Bibliogr.: ark. 175-190.

2. Anischenko O.V. Naukovi doslidzhennya z istoriji profesiynoi osvity ta istoriji pedagogiky: methodychni rekomendaciji naukovtsjam-pochatktivtsjam. – Nizhyn: Vydavnytstvo NDPU im. M.Hoholja. – 2003. – 49 s.
3. Berezivska L.D. Osnovopolozhni zasady istoriko-pedagogichnih doslidzhen: teorija i metodologija / L.D. Berezivska // Shljah osvity. – 2010. - #1. – S. 37-42.
4. Hupan N.M. Ukraijnska istoriographia istoriji pedagogiky. – K. : “A.P.N.”, 2002. – 224 s.
5. Methodologyja istoriji: Uchebnoe posobie dlja studentov vuzov / Humanitar.-ekonomich.negos.in-t. Resp. Belarus; Belarus. Vetv Assots. “Istorija i komp`uter”; A.N. Nechuhryn, V.N. Sidortsov, O.M. Shutova I dr. / Pod red. A.N. Alpeeva I dr. – Mn.: NTOOO “TetraSystems”. – 1996. – 240 c.
6. Vasilieva S.A. Typologija doshkilnih navchalnih zakladiv riznyh typiv u systemi osvity Ukrainy (druga polovyna XX st. – pochatok XXI st.) : dovidnyk / uporjad. C.A. Vasilieva. Odesa : DIOL PRINT, 2014. – 81 s.

Матеріал надійшов до редакції .....

Васильева С.А.
научный сотрудник
лаборатории дошкольного воспитания
Института проблем воспитания
НАПН Украины
vasilievasa@i.ua

Диакронический метод как способ

обоснования периодизации развития дошкольных учебных учреждений
разных типов в системе образования Украины
(вторая половина XX ст. - начало XXI ст.)

Отмечен выбор метода периодизации (диахронического метода) для обоснования периодизации развития дошкольных учебных учреждений разных типов в системе образования Украины в период второй половины XX ст. - начала XXI ст. На примере содержательного наполнения одного из критериев (законодательного) подтверждена его адекватность, эффективность и максимальное соответствие решаемым задачам в частности, на основе исторических и историографических источников, определено наполнение исторического времени нашего исследования, что позволило осуществить хронологическую локализацию процесса развития дошкольных учебных учреждений разных типов.

Ключевые слова: метод периодизации, критерий, историографическое понятие "время", периодизация

Vasil'eva S.A.

research associate

laboratory preschool education of
Institute of Problems of Education

NAPS Ukraine

vasilievasa@i.ua

Diachronic method as a way of
justification periodization of preschool educational institutions of various types in
the education system of Ukraine
(second half of the twentieth century. - beginning of XXI century).

Questions modern improvement and expansion of the network of preschool educational institutions of different types and forms of ownership are actual for the education system in Ukraine, in particular pre-school education. Given the current requirements for the operation of pre-school education, we can say about the importance of studying the problem of pre-school educational institutions of different types. Historical and pedagogical research are directing to the choice of adequate methods his carrying out with purpose is to address one of the problems -

justification periodization of the development of pre-school educational institutions of different types. Spent earlier historiography of the above problem, the study proves that the periodization of preschool educational institutions of various types in the education system of Ukraine, as a scientific problem, has not been the subject of a special study of the historical and pedagogical and historical research. To determine the periodization of preschool educational institutions of various types in the education system of Ukraine in this article, we set out to identify the choice of method of periodization (diachronic method) and an example of one of the substantive content of the criteria, in particular, legislative, confirm the adequacy, effectiveness and compliance with the maximum current tasks. Analysis of scientific views on the implementation of the methodology of historical and educational research methodology allowed the appeal to history, which uses specially-traditional historical research methods. Given knowledge of the structural and diachronic study and the characteristics of the term "diachrony", we used the diachronic method to identify the construction of the development process of preschool educational institutions of different types over time (especially in the sequence). In the process of historical and pedagogical research revealed the facts of historical sources (archival government documents, materials pedagogical press) and historiographical facts (scientific historical and pedagogical research in the field of pre-school and general pedagogy, special education, history of Ukraine on the basis of which is divided by a clear historical time chronological localization process, which we study. On the example of substantial content of legislative criteria we considered the process of development of pre-school educational institutions of various types in the system of education in Ukraine and outlined his periodization using diachronic method (periodization).

Keywords: periodization method, criterion, historiographic concept "time", periodization

